

Улуг соңуургал

ЧАГААЛАРДАН ОДУРУГЛАР

Михаил Шатровуң «Революцияның ады-биле» деп шижин республиканың хатун-шии театрының артистериниң тыва далайга ойноп чоруп турарын, ол шижин улуг соңуургал-биле көргөниң дугайында чагаалар редакцияга кээп турар.

«Революцияның ады-биле» деп шижин В. И. Ленинниң дириг хе-вээрлениң нөдүмү. Улуг баштык-чының кайгачынчыг овуру-хевириниң Тыва АССР-нин алдарлыг артисти Олег Намдарааның ойнаа-ны магаданчыг, өөрүчүгү, со-нуурганчыг-дыр. Ижикниң сазыш-сеткилин хайныгырлар көргү-

зуглер бо шижин хай-дуу — деп Барым-Хемчик районун «Шенкэр» совхозунун комбайнери О. КА-РА-ОЛ бижизин.

Совет Эмелениң улуг театр-ларында үнүп, улуг сурагың, со-нуургалды чаалап турар бо шижин тыва далай очулдуруш, чоңа-бекич үнөлөп баштаган чорук — бистиң анык республи-камыстың уран чүүлүгүгү база бир чаа чедишкени болгаш Совет эр-де-чагырганың 50 чылыгыг тыва артистериниң эки белээ болуп дээрзин «Улуг-Хая» совхозтун № 1 салбырының эргелекчиси, хоочун бижикчи Х. КУНГАА боду-

нук чагазында айткан.

Анык шүлүкчү МОНГУШ ӨЛ-ЧЕЙ-ОЛ редакцияга чоруткан чагазында мында дээр: «О. Нам-дараа В. И. Ленинниң ролюр му-рунда Н. Погодинниң «Боолук ки-жи» деп шижинге чедишкениниң ойнаа. А «Революцияның ады-биле» деп шижинге чорудуруш бурунгарай берген-ди. Ону алдарлыг артистиниң чоңадыкчы өзүлдөш, кызымдай чоруу кыл-дыр үнөлүш, байыр чедирер хе-рек. А шижинде оң дуаң чок, ха-рым-даа хай болгаш харысалга-лыг черин ээлеп турар, улуг ре-волюсчу болгаш курне ажалдан-

чызы, демир дег чекист Ф. З. Держинскийниң ролюн артист К. Сапын-оол бүзүрчүгү кылдыр ойноп шыдаан. Бо дээрге анык артистиниң баштайгы улуг ролю болгаш оң улуг чедишкени бо-лур. Ыңчалза-даа дайзыннарга кам-хайыра, чаныш-сыныш чок Ф. З. Держинскийниң мезу-шы-нарында чамык черлерни арай дегилдендириккен-ди.

Ажалда-хайгаарал чок, түрөк-кү, ыңчалза-даа оран-эрес өскүс өөл Яшаның ролюн Тыва АССР-нин алдарлыг артисти В. Монгал-бининиң ойнааны кижиниң сазыш-сеткилинге үр-лө артып каар-дыр.

А Вася биле Петяның роляларын Сүрүмзаа Бегин, Рая Сундуй олар чедишкениниң ойнаанар. Мен бодарымга бо анык артист кыстар бички оолдарның түс-түс ол роляларынга ылап-ла шыныг-болгаш таарымчалыг, эки ойнаан-нар.

Бо дег эки шижиниң очулду-раш, көрүкчүлөргө уда-дараа ба-раалгадып турары аажок-ла кү-зөңчиг-дир».

Чөөн-Хемчик районук Хайыра-кан сес чыл шилоазының 8-ки класзының өөреникчиси В. ОНДАР бо шижин база-ла улуг соңуургал-биле көргөниң чагазында иле-реткен.

Файтыкыда

ПДФ-ниң Чыңгине Чөвүлелиниң сессиязы

СОФИЯ. Декабрь 8-те, 8-те Профсоюздериниң Де-легей Федерациязының 16-гы сессиязының эр-тенти хурамында ПДФ-ниң Уставыга өскерле-гелер кылар талазы-биле комиссияның ажи-сымы дугайында иле-кеди Федерацияның чыгыш секретары Лун Сайя кылган. Оон иле-тениң соонда Кидат-тың төлөөзи сес алган. Уставты үндөшүн-биле чарыштын, азы Уставты шуут узуткан наарым-мат чоту-биле негеш турган. Каман ол совет профсоюздериниң ад-ресинге хамарыштыр түрүттүрүшкенин то кыл-гуп бээр, дарагалы-кы В. Варне оң түс чугаалаарын сессияда кылган. Ыңчалза-даа кидат төлөөлериң илгир-де дүжүп чорбан бо-лган микрофоннары.

Сессияның оон ий-агы ажилыга кидат тө-лөөлериң кириш-тирбес дугайында саа-ды Лун Сайя Президиумтун өкүздөшкөндө салдаан.

Бо сапал албап тө-лөөлериңиң шуу-гаалыктын болдурган.

Уругтайын делегати кидат төлөөлөккө шыгыш харымы бер-ген. Совет Эмелениң болгаш ПДФ-ниң эр-тенти пүтүздөшкөн-биле эптешес бис деп ол медгелген. Чыңгине Чөвүлелиниң Президиумтун сапалын ол дет-теген.

Бо айтырманын чуга-лаан соонда баа-лаамынын кылган. Де-легаттарын хай нуруу-ту Чыңгине Чөвүлелин-де азында беш чок бо-лган Президиумтун сапалы дөшт бадмаанар.

Тудугжу өг-бүлө

Улуг-Хем районун Жданов аттыг колхозунга кижигинери, бир өг-бүлө Байыр, Хертек Кызыл-Уруг олар хоочун тудугчулар, да-ш-биле тудуг кылдырыга, пекча сал-дырыга мергежилди чедип алганын, 1961 чылдан бээр оларын киришкен кол тудуглары: 250 элүүтүгү, электорация, Караганда 60 баш-инек турар кажаа болгаш өске-даа тудуглар.

Тудугчулар бо чылын кышка бе-леткек ажилыга илдеп-кити кириш-кенер. Бүдүрүдө тудугларыга болгаш туртталга бажынарларыга ол сес чаа пекчаны салган. Ийн-Тал суурда дык хай туртталга бажы-нын пекчаларын септеп кылган.

Байыр биле Кызыл-Уругтун куш-ажылын кажаа баштаар чери үе-леп, хуңдулде бижиктер-биле болгаш эртерик чүүлдер-биле каш улаа-шпаңап келген.

Н. СУНДУЙ-ОЛ.

База катап хандырылга дугайында

Кыш дүшкен. Соок эгелзев. Оон-биле чергелаштыр Тээл суурда чы-рык дөңгөмал кышас апарган. Соолуг үзе чырык чамчыга кып-са-даа, чүгө Хоуу кудумчуунаа каш-ла бажык чымыр. А суурнуң хой кезинде чырык чок. Оон уа-зымда шилоазың дүшкөккө смена-зын, ажилчарың кезекши шило-азың дүшкөккө партия өрөд-дөлгөсү үстүп турар. Чурткачы чоң чырыктыга апарышкан, даа-ны ажилга турарылган бажынарлар ишти хирасип, ары-шешерип са-гыт-дым куудулаа. Бажынарда ра-дио, радиоприемниктер кыталаа. Хеп чүрү болгаш хеп аштар, со-одуучу машиналар ажалдаа. Ол мыпак хеп баш илгирер, чок хайындар пилатар ажилга чок.

Бо айтырманын чурттанчы чоңуң хурааларыга тургузуп, уда-дараа чугаалыгын келген. А түннел—суур хураалыг хежер кыталаа. Чыда-ганын чүдө? Районукон дараам В. Чөдөк бо айтырмга мынаар харылаа: «Мотариң ажилга-уеңи эркен. Ол эргилер бажы-раал. Чаа мотариң чотур черер чорудуп бербиң турарымдан чырык кыпайла турар».

Районукон чамында партия эге-органназымың чотка чаа бол-ган хураалыга база-ла чырык ду-гайын чугаалажып көргөн. Алай: «Эргилерин техниканы канчаар боор, райо дараамыңа керосин са-дарын органнастар дугайында айтырманың бээр апар-дыр» деп, эң Чөдөк бодунуң түнел чуга-алыга коммунистерниң бүзүрүткен. Электри станцияның эргилер бажырамы-ла шыл. Бай-Тайга рай-онук чырык-биле хандыларын харылаар Кызылдың «Сельэлектр» эргелениң Чадангада салбырларын хурутуучулар ажалдаачыларын харысаалгадан бешпей, негеден-ки компаткан болгаш ажалдаан үнөп багыт станциялар берип ту-рар. Ам мыла 6 станция ажалла-чок чыда. Оларым 4-түн бо чылын эгелзев.

Электри станцияныг кадарлар шилди айыр ажил багыт тургусту-ган. Соолуг ийн ажил дүрүзүдө оң ажил кичи солушкан. Механик Ху-лер-оол, электрчик С. Болат, М. Шожаал олар эрге-чарыга черери-ниң кошкан негеденде болгаш ха-налда чогуң ажилга алган. Ажи-лылар харысалга чок чорупуң-гүзүп, ажалдан турар техниканы камныг илдеп-кити келген. Олар ара-галал алган, экин эртер илдин, чамчыга суну допуну турган.

Чырык кыпайыл баар чотук чү-дө Тээл суурга эес, а Байраал, Кызыл-Дар салбырларга база-ла үр үзе үргүлчүл келген.

Чотун ажилдар хандырылга-нын база бир талазы-биле — бараан хандырылга-биле талыгар болга-мын, ла эки эес. Уагустур бараан-чырык-биле салып алычтарың хан-дырып болур арта бар. А эл-чөм бараанлары — эл, сүт, хаб, алам-буру үе аймаа маалыңгерге үргү-чү түрбө. Бо бараанларын сарыла-мал үзүшкөшпүр турар. Азы-чөм ба-раанларың асортчаның кымы. Ийм-буру хевирин булчука-лары, эл, дааланган кылган чөм-пөр ховар. Бистин район республиканың малчы райондарының бирээ бол-гай. Ол хиралыңа эл чагаангерге көчүчү элөөн. Тээл суурнуң чур-тачылдарын сүт-биле дөңгөмал хандырылган турар.

Садимниң культуразың бедилер ажил куду депилде хежер. Садим алыччылары хуңдулде көрбөс, оларын так-шагы биле ээлегер тургузар чоруктар бар. Магазин бү-рүзүдө 2 салгыч бар хиралыңа олар депте ажилдаа. Садим алыч-чыларга конфета, праник элч-ып-кал бараанларың культуруң да-ш-биле сазымын ораа бербиң чотур.

А. АЛЫБАЙ.

ӨВҮРГЕ БОЛГАН ЧУГАА

Бракмын Өвүрге культура ажил-даччыларың талавыгыл хой кадарлары тыптып үгөн. Оларын бирөөн районуну культура бажы-нын методисти Түштү Олар-оол «Уймоз» деп чаа шижин чотаткан, ову чотга «бараалгадыр кылдыр бе-леткелеринге илдеп-кити киришкен. Түштү культура черлериниң ажи-лында ийн чүүлдерин, мурачты ар-галарын клуб ажилдаччыларын ортузунга негедир методист ажилды чорутушкан, бодунуң ор-ганназың мергежилни көргөсөн. Ажилдаччылар республика көрүдөшкөн Өвүр бригаданың бирги черин азырынга элөөн өвс-үзүгү-хууңу Олар-оол бодунуң чоңа-дыкчы ажил-ажи-биле кыргың.

Тыва АССР-ниң культуразың ажалдыр ажилдаччыларын Салгы Кы-зыл-оол национал хөгжүм керексе-дерин негедирлеринге улуг дуа-мын чедирип турар Төзөн колхозуңуң уран чүүл коллективин чедир са-ныг илгил, башаачылар-биле хандыр-ган.

Адан ажил харлыг колхозту Т. Хуан-Кара шажыга болгаш эр-тиниң арыччыларыңа уду темат-лыг, бир көкөгелгил чаа шижин чо-гаташкан, оң кол роляларын бирөө-лөк чедишкениниң ойнап, өске-даа шижинге илдеп-кити кириш-тирар. Түштү Хуан-Кара республи-ка көрүдөшкөн кириер «Уймоз» деп шижин салып алган. А Кара-Сал Дамдин «Бижикчи», «Повар» деп бөрүн хулазын алган. А Кара-Сал Дамдин «Бижикчи», «Повар» деп бөрүн хулазын алган. А Кара-Сал Дамдин «Бижикчи», «Повар» деп бөрүн хулазын алган. А Кара-Сал Дамдин «Бижикчи», «Повар» деп бөрүн хулазын алган.

Олар-биле катар районда культу-ра ажилының өске-даа он-он этү-аиларының чагай үлө бодуруңу турарын Өвүрүң культура ажил-даччыларың конференцияныг кылган илдеп-кити СЭКП райком-уң секретары эш В. Отуру-оол сеп-ки ханып мантаа.

Районун культура албан черле-риниң материалдыг баазымын бы-

жылгаар хемчеглер алдыган. Культ-ура бажының, кэдрэ клубтарын, кызыл бурунларын, библиотекалар-ын дериг-херекселдер, хеп аймаа-биле четче хандырылган ийн чыл-паны чотаттыган. Ында культу-ра черлеринге ийнтир-биле 11 муң, оон иштинде колхозтарын культу-ра болгаш өске-даа хей-ниги фон-дуларын күтсели-биле 8 муң рубльдин эт-херекселдерин саль-мис бээр төлөөлөң.

Хой культура черлериниң кол бо-лган үрмөк септелзени өй-шаанда дооскап, оттулар чүт-биле оларын четче хандырган. Оларын ажил-даччылар хандырылган байдалар тургустууга. А районун бот-ты-мыгтыр уран чүүл коллективин Тес-Хемге болгаш МАР-ын Уба-Нур аймаага, культура бажының агитбригаданың көргүзүлгө кылган чорамын культура ажилының дуураалыг болгаш улуг укур-дуулажы болган.

Ыңчалзажы Солтур суурнуң клуб-унаа чыл эгелзевен бээр хой хем-чеглерин чоруткан болза-даа, кол-хозтун бот-тымыгтыр уран чүүл ажилдыгында дуза болбаан. Клуб-тарын бот-тымыгтыр уран чүүл коллективиниң, культура бажы-нын агитбригаданың-даа көр-гүзүлгөсүн колхоз эконо-м-камын чыгыс-даа чугула айтырманы мындаа чедир көрдүрбей келген.

А мурачкы дүрүдүгү негедир дөң көргүзүлгөсү чүгө са-тун-тур, фамилиялар азырынга өй-лө-жүп турар.

Бот-тымыгтыр уран чүүл коллек-тивтериниң удурутуучулар програм-манын тургузыр эки бапканын шы-дааган турар. Оларын чотаткыры-га чүгө бот-тымыгтыр, бот-тымыгтыр чыгышын кыргың, олар ажил-ажи-биле укурдууларын, мурач-кыларын күтсели-биле укурдууларын билди алган, көргүзүп программаларыңа кириер, ову бот-тымыгтыр ажил-даччыларын мобилизастар укурду-гу. Районун ажил-ажи-галың эконо-мика ажилдарын мик билген тура-мын культура ажилдаччыларыңа ыңчалган эржөкчү чугула.

Бистин библиотекаларымыз сула

ажылдап турар деп илдеп-кити де-мгелзев. Районун чотунуң 6 кижиниң-не дөртү номчулук болбайн турар. Чүзү бүрү номнарга хама-рыштыр библиотекалар чот ортузу-га номчулук конференцияларын чо-рудуп турар болза-даа, оларын эко-номика, бүдүрүлгө ажилдарың чүгүлө, өйү келген айтырмалары-биле холбап шыдаган, чамдык библи-отекалар оң айтырмаларын ботта-ры бажы эскерби турар.

Районда 5 турму кино чертери ажилдап турар. Эртен оң айла-рын планын олар сөзсө, көрүкчүлөр болгаш ашма чылдазының тала-зы-биле 70 ажил-ла хуу күтселин. Колхозтарын, шилоазарын бол-гаш өске-даа черлерин хей-ниги фонддарың күтсели-биле кино көргүзүп хулазыңа керек чарар, кураалың кино чагылып, экин азырын микши, кино көргүзүлгө таарымчалыг өске-даа байдаларын ажилдаган турармын уламыдан ыңгыр укуртурга таарымшкан.

Көдө клубтарга методика талазы-биле дуза чедир укурдугү культу-ра бажының методисти ол ху-лөзүлгө багыт күтселип турар. Тус-түс кижилерге—культура ажил-даччыларыңа хамаарыштыр кижиниң ажилын олар барык чорут-пайн турар. Оң уламыдан бо чы-лын 7 библиотекка ажилдаччылар, культура бажының 2 директор, кыш-даа кинохемиян солушкан.

Чамдын ажил-ажи-биле удурутуучу-лар кижилер-биле ажилдагырга культура черлеринге даямал, ол оларын чедир үнөлөш турар деп чүгө конференцияны төлөөлөң саяал-овалдарыңа илгирз. Клуб-на илгил, башаачы чамдык алыр-м-га дуза чедирер «Коммунизмге орук» колхозтун дараам эш Семс-е-де харылаан. Колхозтун удуруту-чуларын клуб ажилын илгирзип көрбөй, анда харым боттары шуут киришп тургаш, кижилер-биле ажилды эскерилер чедип алган болза, ажил-ажи-галың түнелдери мында хомой болбас ийик.

Культура ажилдаччыларың удуруту-чуларын сазың салып турары-ның база бир барымдазын Кужур-

Чыраа фермазын кызыл бузуңу-даа көзүлгө. Кызыл булуңда ча-гыс-даа шыдыр, даады, хөгжүм херекселдер, бажынарларн хөдө-лө радио чок. Лекция, беседа бо-лур кончут хаа.

— Библиотеканың бажыны болза-даа хейнел ийиң—деп «Торгалыг» колхозтун Чалааты салбырын библиотеканы Полтаа Монгуш чу-гаалаан.—Ном салыр дегилер-ле, стол, сандыларын беш чок. Салычларга, малчыларга номна-рын чыгың чадап чедирип чоруп турдун. Ам, харлыг кыжын канчаар боор, колхоз баштаар чер айт-хал-даа бербес чүд-дир. Кызыл булуң-ушта чамгыс баян, илгил, башаачы бар. Кыно-даа көрбөс, лекция, бе-седа-даа дынамыс улуг-тур бис.

Шилоазарың бот-тымыгтыр уран чүүл көрүлгөсүн хейнел ийиң чылын Торгалыг шилоазыңа көрүлгөсүн бирги чери алган. Районун бот-тымыгтыр уран чүүл бажынаа тургустууга. Ам ол театрын сураа берин дыналыстаа. Уругтарын бот-тымыгтыр уран чүүл ажилыңа кошкан кичээлге салып турарымыз чүгүлө мында болган деп ко-ференцияның төлөөлери культу-ра киданын шүтүмчүлөң.

Районун ном садимын ажил-даччылар республиканың ном үр-тер черинге хамаарыштыр бот-тарының шүтүмчүлөң конферен-цияны төлөөлөң чугулаан. Районун номчулуктары тыва төгү-зүп, ыры номнарын тыва дылга удуругын аажок соңуурган турар, а ол номнары чок. Тыва дылга ту-нук турар номнары кончут эвеш.

Конференция болгаш чугула ку-лтура албан черлериниң ажилын ра-йонун экономика, бүдүрүлгө ажи-лылары-биле холбаарын бажылар, Совет эрге-чарыгамын 50 чыл оюн, В. И. Ленинниң төртүтүгүн үнө-лөң укурду деп кол уламыныкы-ның эртен Оон кижикчилер Чөөн-Хемчик районун культу-ра ажилдаччылар социалистг ча-рышка кытырган.

А. ДУРЖАА, М. САГДЫ.

Допчузу-биле

Барым-Хемчик районда Аягыт суурун чуртаткыларың ийиң хураалыга мыла культура одагары-нын ажилдаччыларың ажилын чугаалашкан. Соолуг үзе клуб, би-блиотеканың ажилы багыт болуп кел-ген. Кино көргүзүлгөсүн шыныар баксыраан. Кино хемчигин Монгуш Даш-оол кезекши үдө көргүзүр ки-ноларын колхозуңа-ла арагалал ал-гаш көргүзүп келген. Оон түнө-лөңде кино лентаны үстүр, экран-га көргүзүп тода эвеш. Бүдүрүңү, үнү база багыт болугулар. Ындыг чорук чоңа калдыг дыштаалыгын

боорил? Байд мындыг турда, дру-жина дараам эш Мого, эш-хуузууңу суудуруң дараам эш Семс-е-де олар канлыг-даа хемчег алдыр турар. Эш-хуузууңу суудуруң дараам эш Семс-е-де бодун чыл дүрүзүлгө чагыс-даа херек көрбөң. Харым-даа бот ажил шажыга арагалал, ажил кылбас, арагалар кижилер-биле бир демит болуп турар.

А. КОНТРОЛЕВ.

«Барлы» совхозтун Саадан-Терек суурун чуртаткыларыңа мыла клуб-

тун ажилында чегестерин шы-ныг шүтүмчүлөң. Үш түс элүүтүг ол дегем клуб ажилын чотунуң дыштаалыгыңаң дүзүлү одаа бол-байн турар.

Бот-тымыгтыр уран чүүлүн ча-гыс-даа болгаш ажилдаган келген, хөгжүм херекселдер чок, клуб чо-вүлөи план чок, боттарың ара-зында ажил хуулаалдым чотка ажилдап турар. Клуба чүгө хура-лар эртеринде алгыда, лекция, бе-седа, диспут, айтыр-харым кежеле-рин, номчулук конференциялар, массалыг оюннар болбайн турар.

Суббота хунирлерде тапшы бол-гаш оон күтсели-биле уш-баш чок салгылаш-да бээр. Оон туржун, тапшымын мизырыңаң «челпи» тур-гар кижилер тургулар, оон келе-реш топ-содал-да болу бээр. Клуб соок, оон уружуңа чөпө ийикте, совхозтун удурутуучуларын кинога келбестер. Совхозта комсомол ком-итетиниң секретары эш Опкан-оол, суурда комсомол эге организа-цияның секретары эш Жунов олар бо ажилга чалаарга шуут келбестер.

Клуб, библиотека ажилын эжи-ктер үе келген.

С. ЭРЕС-ОЛ.

ОРУК ДЕМДЕГЕЛИ

Венгрияга ужуражышкыннар

(Уланчызы, Эгези № 289 солунда).

Печ хоорай тургустууңаңыңдан бээр барык 2000 чыл эркен болган Венгрия чуртунда база бир төгүлүгү эр эртенги чурат-дыр. Хоорайны Рим империязының үзүлгөсүн туткан бол-ганда, оон чамдык черлеринде ол үе-де туруп турган архитектура оран-бажынарларын орунгарын, оон бу-рундаларын база көрүтүс. «Билгэ» нителенилген чөм биске «Печ — 2000 харлыг хоорай» деп кино-чу-руктуу база көрүтүс. Хоорайның бодун база кезип көрүтүс. Маала Рим империязының үзүлгөсүн, турк эжелелдин, татар-моол халдаашкы-нын, Австрия монархиязының эже-лениниң база фашистг Германия бо-черин ажалган турганын көргөсөн бу-ле чүүлдерин база соңуурган бис.

Хоорайда ырак эвеш, 30 км че-реде Харкань-фьереде илгил ажалла-журдуруңаа соңуурган көрүтүс. Оон анза чүзөң чүд дээрге, чер иш-тинде үнө 62 галус элгил аржаңа сүтүгү дөрт эштер бассейнери кылган каан. Бир бассейнге-ле хары угза 500 ажил кижил эштер, илгил-хеп уш-тур, суугар тускый өрөөлөргө, экин-чег, дыштанар оруннардыг, илгил, соок чөмөр, сукуннар бээр буге-терилг. Ол бассейнерге хоорайның болгаш чок кавы суурларын чову хуңунуң аңа эштер. Бис база-ла 2 шах кире ажалган бис. Сугуңа со-ставына радиактивит болгаш серово-доодутт элемеңтерлер бар. Ол ар-жаалын бистин Үш-Беллер, Тармы, Илгил-Суг алкаанары-биле дөмөй-лөп көрүтүс.

Ол чуроттуң чотунда шаг-үзөң бээр төгүлүгү тураскал болур Шик-лош деп шижиниң база көрүтүс. Үк шилээ 1000 чыл үзүлгөсүн тургус-туңган. Болдуруңаа баштай тус-ка-лардан камгалаа кылтып турттуңган. Ындың-даа база 1543 чылга туктар ол шижин эжелеп алгаш, 143 чыл

иштинде-анза турганнар. Ол шижээ-де тилгилерин кижилерин хоруулап турган киниз, кажа бажың база бар. Турктар ол шижээге оларга уду де-мисекин турган венгрияларн база хоруулап, эрзепел, шаажылап тур-ганнар. Ол-ла кинизда оларын ажаллап турган эрин-шагайлары ба-за бар. Мыла салгыңаң 5—6 пуд хире ар илгирбө демчир, салаалар кыстыгар сазымаларын, кижиниң мой-нунга келерин мыл дөңгүлөр, эрзеп-дөңгөсүн кичини чымыр багал алды орун-санды, кагар манзылар, хемчег кылган шире шагайлар барын база көрүтүс.

Венгрия турганга хосталыр үе-де анза туртуган турктарын, а ка-дан Венгрияны Австрияның монар-хиязы эжелепелде, хосталганын венг демиселчилерин. Венгрияны Хорти чазаның үзүлгөсүн революст-чилерин, Венгрияны немец-фашист-оол ажалган үеде оларга уду демисел-чилерин, анда сөөлүңде хосталга үе-де-де туртуган немелетериң база хоруу-лап турган. Моон алырга, аңгыде ол шижиниң көрбөс чүзөң ховар бооп турар. Ам ол шижини элп, чарып септэң болгаш анза ам күтүне му-зейин тургузар деп турал.

Шижээ боду Драва хемчиги ууну-да, бектик тей кырында туртуган. Оон муруну чүкө көргө, Югославия чурту, барыч чүкө — Алың да-лары, чөм чүкө Дунай хемчиги а-зы, соңу чүкө Печ хоорай болгаш хоорайны долгаган дагалар база ол чок кының хой-хей суурларын көрүтүс. Печ хоорайда кооперативтер болгаш курне ажил-ажи-галың чор ажилыңа шилчелер чоруп турар агрохимиктиг лаборато-рияны ажилдаччылары-биле чургажыла кылган, оларга Тыва дугайында экинниң база ном-чаның.

Түнелениң хоорайның болгаш

областың «Билгэ» болгаш венг-совет найрал нителелдериниң ба-за партия обкомун болгаш хоорон-мунуң харысалгалыг ажилдаччы-лары бистин-биле ужуражышкын кежээниң эртергенер.

Мурунда Сегед, Дунайвораш ба-за бо Печ хоорайларга бистин чоруп турганымын дугайын ол черлп корреспонденттери «Дунайтул» нымда болгаш өске-даа солунарын арынардыг чырыдып бижип тур-ганнар болгаш кежээки радио-теле-видение дамчыдылаларыңа база үнүлүп турганнар.

Бо хоорайдан чорукташ, Венг-рияны эң солун чери, хамык ку-рортарының төвү, азы-бүрү чур-тарын тургустуруңа эң соңуурган чорук чери — Базатон деп халг кел-ливис. Халдун узуну 7 км, дооразы чамык черлеринде 10—15 км, те-рел эвеш, суунун чылымы 20—28 галус. Халдун догандыр дык хай-курорттар бар. Бис анза Балтон-алды деп хоорайларга доктаал, ол халг эштин, 4 хонук дыштаалы-мыс. Анна тур, чамык хунирде кожазында ырак эвеш 15 км че-реде турар база-ла кончут эрги, төгүлүг Беспрел деп хоорайга ийн катан чо-рүтүс. Баштайгы хуңде оон эр-ги, төгүлүг музейлерин, дуганна-рын, хааннарын орунларын, совет шери-терияны тураскал-хевирн көр-дүтүс. Дараазында хуңде мыла чаа ажиттыгнал политехниктиг инсти-туту болгаш ол хоорайда чоңуң ажи-галыңа-биле болгаш актив ажил-кчилерин кижилгел-биле ажит-тыгнал зоопаркты көрүдүс. Мыла дегелзев аннар, куштар, маллар бо-ла Венгрияны бодунуң чуртуңу бооп турар. Мыла 200 хире хевир-тин 600 баш аны-буру ан, куш амынгары бар. Черлик аннар тала-зы-биле венгрия база-ла байлак чер-дир. Зоопаркта сымнар (бистиндег чамыс, биче), элгилер, чер хаван-

нары, адылгар чекпе, тоорту, дилги, бөрү, мань, дырбактыг, ирбис; черлик куштар: өлкөс, кас, ангар, курту, торлаа дээр, хову куштары, суг куштары болгаш өске-даа чүдүлүр амынгарын соңуурган көрүдүс.

Моңу көргөш, бистин республика-га хей-нигиниң күжү-биле зоопарк ажилын ол болур чүд-дир деп кыпай чыгар-ла болд бээр. Шы-нал-ла Тыганын байлак ан, кушта-рын чымып, бир таарың черге зоо-парк ажилып болур арга чере бар хирелгил. Ол зоопаркта аннардан ан-гыда, төгүлө ол чериниң малчына-ры, таарачынары канчаар чуртап чорамал, оларын чамдаларын, хе-рекселерин, илгил-хевир дегел, эт-нографтыг музей хевирл

